

13 Reformacja i kontrreformacja na ziemiach polskich

WYMAGANIA WYNIKAJĄCE Z PODSTAWY PROGRAMOWEJ

XVIII. Państwo polsko-litewskie w czasach ostatnich Jagiellonów.

Uczeń:

4) przedstawia sytuację wyznaniową na ziemiach państwa polsko-litewskiego w XVI w.

Uczeń spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

4) charakteryzuje główne nurty reformacji w państwie polsko-litewskim.

XIX. Powstanie Rzeczypospolitej Obojga Narodów.

Uczeń:

3) opisuje strukturę terytorialną i ludnościową Rzeczypospolitej Obojga Narodów;

4) wyjaśnia prawne i kulturowe podstawy tolerancji religijnej na ziemiach Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVI w.

Uczeń spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

2) charakteryzuje działania kontrreformacyjne ze strony Kościoła katolickiego i władz państwowych.

XXI. Renesans w Polsce.

Uczeń spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto ocenia wpływ reformacji i kontrreformacji na rozwój kultury Rzeczypospolitej Obojga Narodów.

CZAS ZAJĘĆ

2 godziny lekcyjne

CELE LEKCJI

Uczeń:

ZNA

- daty: 1526, 1561, 1562, 1564, 1570, 1573, 1577, 1596, 1638;
- postacie: Menno Simonsa, Jakuba z Łży, Jana Łaskiego, Stanisława Hozjusza;

ROZUMIE

- pojęcia: anabaptyści, menonici, Sejm Czterech Ziem, bracia czescy, bracia polscy (unitarianie, arianie), Akademia Rakowska, zgoda sandomierska, konfederacja warszawska, tolerancja religijna, synod w Piotrkowie, unia brzeska, obrządek greckokatolicki, unici, dyzunici
- rolę konfederacji warszawskiej w rozwoju tolerancji religijnej w państwie polsko-litewskim

POTRAFI

- scharakteryzować strukturę etniczną i wyznaniową państwa polsko-litewskiego przed reformacją
- opisać sytuację społeczności żydowskiej na ziemiach polskich w XVI w.
- omówić genezę reformacji na ziemiach polskich
- przedstawić najważniejsze wyznania protestanckie (luteranizm, kalwinizm, bracia czescy, bracia polscy) na ziemiach polskich
- opisać wpływ reformacji na sytuację społeczną w państwie polsko-litewskim
- wymienić główne postanowienia aktu konfederacji warszawskiej
- scharakteryzować najważniejszych przedstawicieli kontrreformacji na ziemiach polskich
- omówić działania podejmowane przez Kościół, które miały zapobiec rozprzestrzenianiu się reformacji w państwie polsko-litewskim
- wyjaśnić, czym była unia brzeska
- omówić wpływ unii brzeskiej na sytuację wyznaniową na wschodzie Rzeczypospolitej

Materiał realizowany na pierwszej godzinie lekcyjnej

I. WPROWADZENIE

Zadajemy uczniom pytanie:

- Jakie grupy etniczne i wyznaniowe zamieszkiwały Polskę w czasach panowania Kazimierza Wielkiego?

Mówimy, że od czasów średniowiecza państwo polskie stanowiło mozaikę pod względem narodowościowym i wyznaniowym. Zapowiadamy, że na kolejnych dwóch lekcjach będziemy rozwijać ten wątek i zajmujemy się sytuacją wyznaniową w Rzeczypospolitej w okresie reformacji i kontrreformacji.

II. ROZWINIĘCIE

Na podstawie podrödziału z podręcznika *Wielonarodowościowa i wielowyznaniowa struktura państwa* (s. 130) oraz mapy (m6, s. 136) omawiamy nacje i grupy wyznaniowe, które zamieszkiwały państwo polsko-litewskie do XVI w.

Zwracamy uwagę na fakt, że jedną z najbardziej licznych mniejszości etnicznych w Rzeczypospolitej byli Żydzi. Rozdajemy karty pracy i prosimy o lekturę podrödziału *Ludność żydowska* (s. 131) oraz tekstu „Złoty wiek” Żydów w Polsce: legenda a rzeczywistość – analiza Jacka Wijaczki (r1, s. 132) w podręczniku. Następnie uczniowie wykonują zadania 1 i 2 w karcie pracy.

Zadajemy pytanie:

- Czy, waszym zdaniem, wieloetniczny i wielowyznaniowy charakter państwa polsko-litewskiego mógł mieć wpływ na rozwój reformacji na ziemiach polskich?

Polecamy uczniom, aby przeanalizowali mapę (m6, s. 136) i zastanowili się, jakie jeszcze czynniki mogły mieć wpływ na rozwój reformacji na ziemiach polskich. Następnie uzupełniamy wypowiedzi uczniów, zwracając uwagę na czynniki społeczne i gospodarcze.

Dzielimy klasę na cztery grupy i rozdajemy im instrukcje.

Grupa I

Przeczytajcie podrozdział *Luteranie* (s. 133–134) oraz przyjrzyjcie się mapie (m6, s. 136), a następnie uzupełnijcie mapę mentalną w zadaniu 3 w karcie pracy. W odpowiedziach uwzględnijcie:

- › tereny zamieszkiwane przez luteranów, ich główne ośrodki,
- › postulaty luteranów, cechy charakterystyczne wyznania,
- › stan społeczny, w którym postulaty luteranizmu zyskały największe poparcie,
- › jak był zorganizowany Kościół luterski.

Grupa II

Przeczytajcie podrozdział *Kalwiński* (s. 134) oraz przyjrzyjcie się mapie (m6, s. 136), a następnie uzupełnijcie mapę mentalną w zadaniu 3 w karcie pracy. W odpowiedziach uwzględnijcie:

- › tereny zamieszkiwane przez kalwinów, ich główne ośrodki,
- › postulaty kalwinów, cechy charakterystyczne wyznania,
- › stan społeczny, w którym postulaty kalwinizmu zyskały największe poparcie,
- › jak był zorganizowany Kościół kalwiński.

Grupa III

Przeczytajcie podrozdział *Bracia czescy* (s. 134) oraz przyjrzyjcie się mapie (m6, s. 136), a następnie uzupełnijcie mapę mentalną w zadaniu 3 w karcie pracy. W odpowiedziach uwzględnijcie:

- › tereny zamieszkiwane przez braci czeskich, ich główne ośrodki,
- › postulaty braci czeskich, cechy charakterystyczne wyznania,
- › stan społeczny, w którym ich postulaty zyskały największe poparcie,
- › jak był zorganizowany Kościół braci czeskich.

Grupa IV

Przeczytajcie podrozdział *Bracia polscy (unitarianie)* (s. 134–135) oraz przyjrzyjcie się mapie (m6, s. 136), a następnie uzupełnijcie mapę mentalną w zadaniu 3 w karcie pracy. W odpowiedziach uwzględnijcie:

- › tereny zamieszkiwane przez braci polskich, ich główne ośrodki,
- › postulaty braci polskich, cechy charakterystyczne wyznania,
- › stan społeczny, w którym ich postulaty zyskały największe poparcie,
- › jak był zorganizowany Kościół braci polskich.

Po wykonaniu zadania zespoły prezentują swoje odpowiedzi. Mapę mentalną można również rozrysować na tablicy i poprosić przedstawicieli grup o jej uzupełnienie.

W dalszej części lekcji zwracamy uwagę na działania polskich protestantów zmierzające do utworzenia Kościoła narodowego. Przybliżamy również uczniom postać Jana Łaskiego.

Zadajemy uczniom pytanie:

- › Do czego doprowadziła reformacja rozwijająca się krajach Europy Zachodniej?

Podkreślamy, że w przeciwieństwie do krajów Europy Zachodniej w Rzeczypospolitej udało się uniknąć wojen religijnych, a dokumentem, który to umożliwił był akt konfederacji warszawskiej.

Prosimy uczniów, aby zapoznali się z treścią materiałów źródłowych (m7 i m8, s. 137) oraz wysłuchali fragmentu wypowiedzi profesora Marcina Wodzińskiego z Uniwersytetu Wrocławskiego w nagraniu *Wielowyznaniowość w XVI-wiecznej Rzeczypospolitej* (minuty od 7:58 do 10:46). Następnie polecamy wykonać zadania 4–6 w kartach pracy oraz polecenie 2 z podręcznika (s. 136).

III. PODSUMOWANIE

Inicjujemy w klasie dyskusję na temat *Państwo polsko-litewskie w XVI w. stanowiło fenomen pod względem wyznaniowym w skali europejskiej*. W celu pobudzenia dyskusji możemy zadać uczniom dodatkowe pytania:

- Wyznawcy jakich religii zamieszkiwali ziemie polskie w XVI w.?
- Jak układały się relacje między przedstawicielami różnych wyznań?
- Czy w państwie polsko-litewskim dochodziło do wojen religijnych?
- Jaką rolę w kształtowaniu się tolerancji religijnej odegrała konfederacja warszawska?

METODY KONTROLI

Uczniowie ustnie udzielają odpowiedzi do polecenia podsumowującego numer 3 z podręcznika (s. 139).

Materiał realizowany na drugiej godzinie lekcyjnej

I. WPROWADZENIE

Zadajemy uczniom pytania:

- Jakie wyznania pojawiły się na ziemiach polskich w wyniku reformacji?
- Jakie stanowisko wobec reformacji w Europie Zachodniej prezentował Kościół katolicki?
- Czym była kontrreformacja?

Następnie podajemy temat (*Kontrreformacja na ziemiach polskich*) oraz główny cel lekcji (*Poznam, jak kształtowały się postawy Kościoła katolickiego wobec protestantów w państwie polsko-litewskim*).

II. ROZWINIĘCIE

Zwracamy uwagę na fakt, że pojawienie się wyznań protestanckich na ziemiach polskich spowodowało reakcje zarówno ze strony królów, jak i Kościoła katolickiego. Prosimy uczniów o przeczytanie tekstu źródłowego w podręczniku (m4, s. 133) oraz wykonanie poleceń 1 i 2 (s. 133).

Następnie mówimy, że w państwie polsko-litewskim, podobnie jak w krajach Europy Zachodniej, Kościół katolicki podjął działania kontrreformacyjne.

Odtwarzamy fragment filmu *Reformacja i kontrreformacja w Rzeczypospolitej* (minuty od 27:31 do 31:08), a także polecamy przeczytanie podrozdziałów w podręczniku: *Kontrreformacja* (s. 137–138) oraz: *Unia brzeska* (s. 138). Następnie uczniowie wykonują zadanie 7 w karcie pracy.

Zwracamy uwagę na rolę kolegiów jezuickich: *we wdrażaniu reform trydenckich*. Mówimy, że jednym ze sposobów działania tych placówek było prowadzenie dysput religijnych. Prosimy uczniów o wykonanie zadania 8 w karcie pracy opracowanego do fragmentu tekstu Janusza Tazbira *Dysputacje religijne w Polsce w XVI w.*

III. PODSUMOWANIE

Zapraszamy uczniów do burzy mózgów. Prosimy, aby wcielili się w postać Zygmunta Augusta, który musi dokonać trudnego wyboru: albo zgodzić się na powstanie Kościoła narodowego w rządzonego przez siebie państwie, albo opowiedzieć się po stronie kontrreformacji. Odwołując się do wiedzy zdobytej podczas lekcji, zaproponujcie po dwa argumenty uzasadniające każdą decyzję.

Po wykonaniu zadania wybieramy kilku uczniów, aby zaprezentowali swoje argumenty na forum klasy.

METODY KONTROLI

Uczniowie odpowiadają na pytanie:

➤ Dlaczego, waszym zdaniem, na ziemiach polskich zwyciężyła kontrreformacja?

PRACA DOMOWA

Napisz w zeszycie odpowiedź do polecenia 4 z podręcznika (s. 139).